

FIATALOK A TÁVLATI JÖVŐRŐL A COVID-19 ÁRNYÉKÁBAN

KRISTÓF TAMÁS – TÓTHNÉ SZITA KLÁRA

Absztrakt

A Covid-19-világjárvány felerősítette a fiatalok jövő iránti érdeklődését, amit megragadva a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztályának Statisztikai és Jövőkutatói Tudományos Bizottsága 2020-ban újra felmérte a hazai fiatalok jövővel kapcsolatos gondolatait, várakozásait, reményeit és félelmeit.

A fiatalok jövővel kapcsolatos várakozásai a változásokat illetően nagyjából kedvezőnek mondhatók. Személyes életükben a család lesz a legfontosabb, a válszadók meghatározó többsége Magyarországon képzelel el az életét.

Megállapítható, hogy a fiatalok meglepően pontos és reális előrejelzéseket tudtak adni globális tendenciákra, ami a világpolitikai erőterrel, a világgazdasági súlyponteltolódással, a globális népesség alakulásával, a legnépesebb városokkal, a környezeti állapot jövőjével, a technológiai fejlődéssel, valamint a világra leselkedő veszélyekkel kapcsolatos várakozásaikban egyaránt megmutatkozott. A válaszok alapján reálisan gondolkodnak Magyarország gazdasági és demográfiai helyzetéről.

Várakozásunkkal ellentétben a Covid-19 nem okozott jövőszokkot a fiatalokban. A világról kialakult képüket szinte egyáltalán nem befolyásolta a pandémias helyzet, ami különösen meglepő a kommunikáció, az oktatás, az ügyintézés és a vásárlási szokások tekintetében, hiszen már eddig is erőteljes elmozdulás történt a virtuális világ irányába.

Kulcsszavak: jövőorientáltság, jövőképzés, fiatalok várakozásai

A Covid-19-világjárvány felerősítette a fiatalok jövő iránti érdeklődését, amit megragadva a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztályának Statisztikai és Jövőkutatói Tudományos Bizottsága (MTA SJTB) 2020-ban újra felmérte a hazai fiatalok jövővel kapcsolatos gondolatait, várakozásait, reményeit és félelmeit. A felmérés eredményeit a legutóbbi, 2018-as

tapasztalatok, valamint a legfrissebb hazai és nemzetközi kutatások kontextusában is értékeltük.

A jövőorientáltság-vizsgálathoz korcsoportonként differenciált módszert alkalmaztunk. A tizennégy éves fiataloknál egységesen kialakított témakörökre épített brainstormingot, a 17–18 éves fiataloknál papíralapú kérdőíves felmérést, míg az ennél idősebb korcsoportokban online kérdőív kitöltését kértük 2018-ban és 2020-ban is. Összességében 1304 fő vett részt a kutatásban, és adott értékelhető válaszokat a felmérésben szereplő kérdésekre.

A papíralapú kérdőívet 324 17–18 éves fiatal töltötte ki, a tizennégy éves fiatalok részére szervezett brainstormingon huszonöten vettek részt, az online kérdőívet pedig 955 tizen-nyolc év feletti fiatal töltötte ki. A válaszadók 58%-a lány, 42%-a fiú volt.

Az empirikus felmérés keretében a világ és Magyarország jövője mellett a környezeti állapot, az energetika, az oktatás, a tudomány és a technológia, az egészség, a család és a személyiség, a munka világának és a közlekedés jövőjének alakulására, valamint a személyes élettel kapcsolatos várakozásaikra is rákérdeztünk. Az ismételt lekérdezésnél kíváncsiak voltunk arra, hogy a jövőről alkotott elképzelésüket befolyásolja-e a világjárvány, várakozásaik vagy félelmeik között a Covid-19 milyen mértékben tükröződik.

Írásunk a 2018. évi vizsgálat eredményeire (Tóthné Szita et al., 2019) építve tömören áttekinti a jövőorientáltság fogalmi kereteit, a korábbi és a jelenlegi empirikus vizsgálat módszertanát, áttekint néhány jövőre vonatkozó tanulmányt, amely a Covid-19 hatására született, majd az egyes vizsgált témakörök mentén részletesen értékeli a kutatás eredményeit, összehasonlítva a két év különbséggel adott válaszokat.

A jövőorientáltság korábbi hazai empirikus vizsgálata

A jövőorientáltság az emberi gondolkodásnak az a megnyilvánulási módja, amelyben a gondolkodást a jövővel kapcsolatos előfeltevések, elképzelések és várakozások hatják át (Hideg–Nováky, 1998). A jövőorientáltság-vizsgálatok célja a jövőorientált attitűd összetevőinek feltárása a jövő iránti érdeklődés, a jövőről való gondolkodás, a jövőért végzett tevékenységek, valamint a jövőre vonatkozó várakozások dimenzióiban (Hideg–Kappéter–Nováky, 1994).

Az 1990-es évek elején végzett felmérések eredményei arra mutattak rá, hogy a magyar fiatalok jövőről való gondolkodása általában kialakulatlan, fejletlen, és bizonytalan attitűd jellemzi. Magyarországon is tetten érhető jelenség volt a jövősock, a fatalizmus, illetve az egészséges, de pesszimista viszony a jövőhöz (Hideg–Nováky, 1998). A válaszadók általában reményüket fejezték ki a jövő befolyásolására vonatkozóan. Tipikus felfogás volt, hogy

az emberek nemigen foglalkoznak a jövővel, noha úgy vélik, hogy sorsuk alakulása tőlük függ (Hideg–Nováky, 2002).

A 2006-os felmérés eredményei alapján szinte valamennyi olyan mutató javult, amely a jövőre gondolás mikéntjére vonatkozott (Hideg–Nováky, 2008). Többségbe kerültek azok, akik úgy gondolták, hogy sorsukat képesek befolyásolni. Látványosan csökkent a jövőtől félők aránya, az egyéni boldogsághoz fűződő várakozások határozottan javultak, növekedett a megtakarítók száma, erősödött az egészséggel való törődés. Az ország jövőjével kapcsolatban a megkérdezettek hasonló mértékben vártak javulást és romlást.

Különböző korosztályú fiatalok jövőorientáltságát vizsgálta kérdőíves felméréssel Dörnyei–Nagy (2010a, 2010b) és Gál et al. (2010). Megállapítást nyert, hogy a jobb anyagi helyzetben lévők könnyebben alkalmazkodnak, ambiciózusabbak, és nyitottabbak a jövőre. A fiatalok vilásképe nem mutatott szignifikáns területi és nemi különbséget, ugyanakkor bebizonyosodott, hogy a média igen nagy befolyást gyakorol a jövőképekre. Kiderült, hogy a cselekedetek sokszor nincsenek összhangban a célokkal. Első ízben fogalmazták meg a fiatalok, hogy nem szeretnék, ha Magyarország bevándorlási célpont lenne (kivéve akik külföldre szándékoznak költözni), miközben tisztában voltak a népességcsökkenés mértékével és az idősök jövőbeni ellátási problémáival. A fiatalok a mostani világnál sokkal idillibb jövőt látnak maguk előtt, ugyanakkor nem tudják, miként jutnak el oda, és sokan inkább menekülnek a problémák elől.

A hazai Z generáció jövőről alkotott elképzeléseit, véleményét és jövővárakozásait vizsgálta empirikusan Bernschütz et al. (2016), a jövőtervezés, a személyes tér, valamint a társadalom és a környezet témakörei mentén. A megkérdezett fiatalok úgy vélték, szeretni fogják a munkájukat, ugyanakkor nem hajlandók hétvégén dolgozni. Elfogadják, hogy a jövőben csökkenni fog hazánk népessége, és személyes életükben nem jelentkezik kiemelkedően kívánt tényezőként a gyerekvállalás. Az egészségi állapot javulását várták, nagyok voltak a várakozások a technológiai fejlődéssel és az e-kereskedelemmel kapcsolatban. A hagyományos iskolarendszer térvesztését vizionálták, az egyenlőtlenségek növekedését várták, baráti kapcsolataik ápolását pedig fontosnak tartották. Ugyanakkor nem gondoltak arra, hogy a hazai társadalom és gazdaság helyzetén ők lennének hivatottak javítani, jöllehet tisztában voltak hazánk társadalmi, gazdasági és környezeti problémáival.

A 2018. évi jövőorientáltság-felmérést a különböző fiatal korosztályok megszólításánál véleményünk szerint leginkább optimális módszerek szerint differenciáltuk. A jövőorientáltság méréséhez egységesen kialakított témaköröket a tizennégy éves fiataloknál brainstorming, a 17–18 éves fiataloknál papíralapú kérdőíves felmérés, míg az ennél idősebb fiatalok esetében a közösségi média felhasználásával, online kérdőív alkalmazásával mér-

tük fel (Tóthné Szita et al., 2019). A tizennégy éves diákokkal lefolytatott brainstorming megfelelő strukturálása érdekében a felmérés témaköreire orientáló diákat vetítettünk ki, amelyeken a konkrét témák 1968-as és 2018-as állapota szerepelt, és mindig az volt a kérdés, hogy a fiatalok mit várnak 2068-ra, illetve esetenként rövidebb időszakra előretekintve. Mint már említettük, a papíralapú kérdőív felmérés a 17–18 éves fiatalok jövővel kapcsolatos várakozásait igyekezett feltárni. A kérdőív kérdései többségükben két időtávra, húsz és ötven évre vonatkoztak, ezáltal biztosítva a változás irányára való következtetés lehetőségét. A kérdőív kérdései tíz fő területre terjedtek ki. A tizennyolc évesnél idősebb fiatalok esetében alkalmazott online kérdőív a jövőre vonatkozó kérdések tekintetében megegyezett a papíralapú kérdőívvel. Az eredményeket a 2020-ban megismételt felméréssel összehasonlítva értékeljük a harmadik fejezetben.

Várakozások a Covid–19 első hulláma alatt

A Covid–19-világjárvány megrendítette a világot, és sok bizonytalanságot okozott a betegségek terjedési sebessége, a fertőzés halálozási aránya, a lakosság körében előforduló enyhe esetek kezelése, a hosszabb távú hatások, az immunitás, a tesztelés, a kezelés stb. tekintetében, ami a lehetséges jövőpályák széles skáláját körvonalazta. A válságból való kilábalásra – jövőkutatási módszereket alkalmazva – különböző stratégiai előrejelzések készültek. A jövőt megjósolni lehetetlen, de a stratégiai előrelátás, a jövőre vonatkozó stratégiák kidolgozása, a lehetséges fejlesztések feltárása, az új lehetőségek és kihívások azonosítása a gyorsan változó körülmények között egyre fontosabb lett. A Covid–19 jövőbeni terjedésére és hatásaira több szcenárió készült (OECD, 2020).

A Covid–19 által inspirált hazai és nemzetközi kutatási eredmények szerint a fiatalok jövővel kapcsolatos véleménye és kilátásai bizonytalanná váltak (ILO, 2020). A pénzügyi-gazdasági világ jövőjéről nyilatkozó szakértők csak tovább erősítették ezt a bizonytalanságot. A Covid–19 után más lesz a világ, mint előtte, ami különösen igaz a digitális gazdaságra. Az erősödő digitalizálás átrajzolja a munkát és a tanulást, előtérbe kerül a telemedicina és a különböző szolgáltatások kézbesítése. Egyéb strukturális változások is felgyorsulhatnak, ideértve az ellátási láncok racionalizálását, illetve a határokon átnyúló adatáramlások további robbanását. A pandémia rávilágított a globális együttműködés fontosságára. Az IMF által megkérdezett szakértők szerint a Covid–19 maradandó nyomot hagy a világban, és valószínűleg meg kell tanulni együtt élni a vírussal (IMF, 2020).

A Deloitte kutatása szerint 2019-ben a fiatalok sokkal borúlátóbbak voltak, mint 2018-ban. A kutatás az Y és Z generáció tagjait talajvesztettnek nevezi. Nagy részük mind a gazdasági növekedést, mind az üzleti élet társadalomra gyakorolt hatását pesszimistán ítélte meg.

A társadalom és szűk környezetük központi helyet foglal el az életükben. A fiatalok ambíciózusak, de életcéljaik átrendeződtek. A megkérdezettek fele magasabb fizetést szeretne, preferálják az utazásokat, míg a családalapítást későbbre halasztanák. Aggódnak a klímaváltozás miatt. Tartanak a munkanélküliségtől és az egyenlőtlenségtől. Bár a közösségi média aktív fogyasztói, 80%-uk fél attól, hogy csalók áldozatává válik. Ezzel szemben a 2020-as felmérésben a fiatalok rezilienciája tükröződik. A Covid-19-járvány okozta, soha nem látott egészségügyi és gazdasági zavarok ellenére az ezredforduló generációja kész egy jobb jövő alakítására (Deloitte, 2020).

A koronavírus a geopolitikai trendeket is felgyorsította. Bremmer (2020) szerint erősödni fog a deglobalizáció, mivel a logisztikában a jelenlegi válság során napvilágra került nehézségek rámutattak a globális just-in-time ellátási láncoktól való elmozdulás szükségességére. A gazdasági problémák miatt a „nemzetem az első” politika arra ösztönzi a vállalatokat, hogy a kedvező üzleti műveleteket lokalizálják nemzeti és regionális ellátási láncokra, ami a nacionalizmus elkerülhetetlen növekedésével jár. Ugyanakkor a Covid-19 megmutatta, hogy társadalmakként még mindig képesek vagyunk elnyelni a sokkokat. A Covid-19 után következő világ olyan hely lesz, ahol Kína nagy valószínűséggel bebizonyítja, hogy képes vállalni a globális vezetés súlyát, miközben az USA cselekvőképességébe vetett bizalom romlani fog.

A globális járvány azt is megmutatta, hogy a klímaváltozást vissza lehet szorítani, az emberek felesleges utazások nélkül is élhetnek. Ugyanakkor a koronavírus utáni világban a nemzeteknek meg kell tanulniuk, hogy nem aggódhatnak egyszerre csak egy dolog miatt. Számos összetett kérdést kell egyszerre kezelni, és a gyorsan kialakuló válság nem változtathatja meg a prioritások rangsorát, például az éghajlatváltozás kiemelt jelentőségét (Stucki, 2020).

A Miskolci Egyetem Alkalmazott Társadalomtudományi Intézetének felmérései szerint a válaszadók a járványhelyzetet félelmetesnek, kiszámíthatatlannak, rettenetesnek tartották. Aggódtak az idős hozzátartozóik miatt, ugyanakkor bizonyos kérdéseket az ötfokú Likert-skálán pozitívnak értékelték: például a járványos időszaknak lehetnek kifejezetten jó hatásai, melyek a járvány utáni időszakra is megmaradhatnak, vagy hogy az emberiség előbb vagy utóbb minden betegséggel meg tud birkózni, így az új típusú koronavírussal is. Ugyancsak magas értékelést kapott az a megállapítás, hogy globalizált világunkban egyre több ilyen és akár még súlyosabb világjárvány lesz. A tanulmány leegyszerűsített konklúziója, hogy a tudományba vetett hitre, a sorsszerűséget vagy az isteni szándékot hangsúlyozó, valamint a szelekciós érvelésre épülő stratégiák lehetnek sikeres megküzdési stratégiák, míg az egész helyzetnek csak a negatívumait érzékelő pesszimista megközelítés lehet a sikertelen (Szabó-Tóth, 2020). Az üzleti szférában a kilátástalanság jelenik meg, különösen a turizmus, vendéglátás szektorban.

Eredmények: hogyan látják a fiatalok a jövőt?

A háromféle kutatási módszerrel elért eredményeket a vizsgált tíz fő terület mentén mutatjuk be.

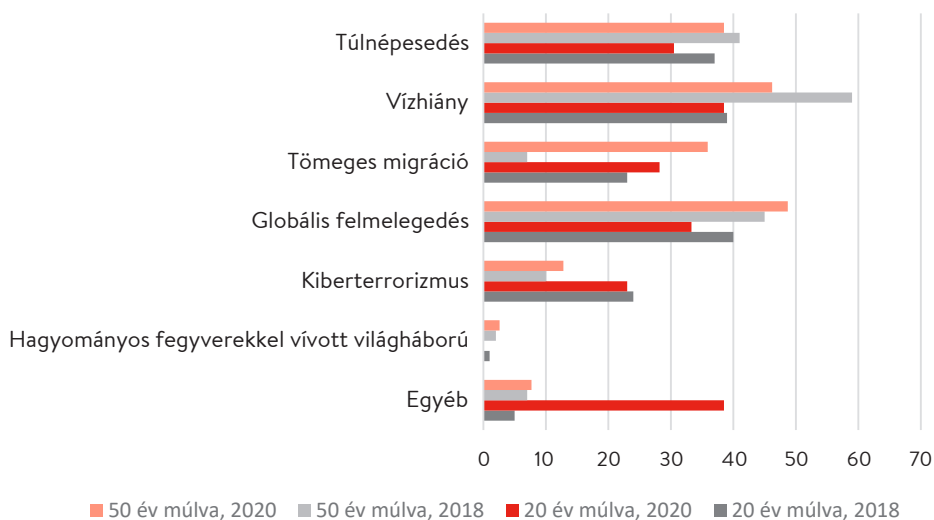
A világ jövője

A témakörön belül két időtávban (húsz és ötven év) kerestünk válaszokat a világ legbefolyásosabb országaival, a globális népesség alakulásával, a világra leselkedő veszélyekkel, a gazdaságilag legerőteljesebben fejlődő földrészsel, valamint a jövő legnépesebb városaival kapcsolatos kérdésekre.

A válaszadók 61%-a húszéves időtávlatban Kínát jelölte meg a világ legbefolyásosabb országaként, viszont úgy gondolják, hogy ötven év múlva a szerepe csökkenni fog, India és Oroszország befolyása pedig erősödik. Az USA szerepe mindkét felmérésben a második helyen jelent meg, és ötven évvel később csökkenő szerepet tulajdonítottak neki. A világ legdinamikusabban fejlődő földrészének mindkét felmérésben Ázsiát jelölték meg a válaszadók, azonban az arányokban volt némi elmozdulás. Az utóbbi felmérés Afrika és Dél-Amerika fejlődését is előrevetíti.

A Föld népességének alakulására vonatkozóan a fiatalok ötvenéves előrettekintéssel az ENSZ által legvalószínűbben prognosztizált 10,5 milliárd fős világnépességhez meglepően jól közelítő becslést adtak, de voltak, akik szerint ennél is többen leszünk. A Holddal kapcsolatban a fiatalok különböző holdállomások, bázisok létezésére gondoltak, több ezer lakossal. A diákok vélekedése szerint ötven év múlva, nem elrugaskodott mértékben, de lakottá válhat a Hold.

A világra leselkedő két legnagyobb veszélyforrásnak a fiatalok húszéves távlatban a globális felmelegedést és a tömeges migrációt tartják. Ettől csak kismértékben tért el a túlnépesedés. A 2020-as felmérésben az egyéb veszélyek azonos súllyal jelentek meg. Az ötven év múlva bekövetkező helyzetet elképzelve a vízhiány dominanciája mögött a globális felmelegedés és közel azonos súllyal a túlnépesedés szerepelt a válaszokban. A válaszadók 5%-a pesszimista a világ jövőjét illetően. Tartanak a kiberháborútól, a chiptechnológiától, a földönkívüliekkel való kommunikációtól és a Föld pusztulásától.

1. ábra: A világra leselkedő legnagyobb veszélyek a 2018. és a 2020. évi felmérés alapján

Forrás: saját szerkesztés

A jövő legnépesebb városaiként ázsiai és afrikai városokat (Újdelhi, Mumbai, Kairó, Lagos, Sanghaj) jelöltek meg a fiatalok, összhangban e kontinensek népességnövekedésével és a városiasodás erősödésével.

Magyarország jövője

A felmérés Magyarországgal kapcsolatos blokkja a Kárpát-medencei magyarság lélekszámára, az anyaország népességének számára, gazdasági teljesítményének alakulására, hivatalos pénznemére és a vásárlási szokások változására irányult.

A Kárpát-medencei magyarság lélekszámára húsz évre előre tekintve átlagosan tizenegy-, ötven évre előre tekintve tízmillió fő körüli becslést adtak. A kérdőívek értékeléséből azonban megállapítható, hogy a fiatalok várakozásai szerint húsz év múlva 18%, ötven év múlva 33% a valószínűsége a nyolcmilliónál kisebb létszámú Kárpát-medencei magyarságnak.

A magyarországi népességre vonatkozóan a fiatalok húszéves távlatban nyolc–kilenc milliós, ötvenéves távlatban hét–nyolc milliós népességszámot vártak két évvel ezelőtt. Újabb felmérésünkben a korábban megmutatkozó pesszimizmus csökkent, most a válaszadóknak csak a negyede gondolja úgy a korábbi 33%-kal szemben, hogy ötven év múlva

hétmilliónál kevesebb lesz a népességszám, viszont mintegy 15%-uk úgy véli, a népesség elérheti a tizenkétmilliót. Főként a média hatására a fiatalok döntő többsége nem tekint megoldásként a bevándorlásra a népességcsökkenés hatásainak ellensúlyozásaként. A külföldre utazók számában ugyanakkor optimisták: véleményük szerint ötven év múlva nem lesz olyan magyar ember, aki ne járt volna külföldön.

A hazai egy főre jutó GDP tekintetében a válaszadók többsége úgy vélekedik, hogy húsz év múlva érhetjük el a közép-európai országok átlagát. A fiatalok több mint ötöde gondolta úgy, hogy húsz év múlva Magyarországon lesz az Európai Unió belüli a legalacsonyabb az egy főre jutó GDP. Ötvenéves távlatban azonban erősebb optimizmus volt tapasztalható, a fiatalok 40%-a szerint akkor már elérhetjük a nyugat-európai országok átlagát. A korábbi felmérésünknel csak 25% vélekedett így. A megkérdezettek harmada szerint – mindkét felmérésben – a közép-európai országok átlagos szintjének közelében alakulhat a mutató.

A hivatalos pénznem a válaszadók többsége szerint húsz év múlva is a forint marad, de ötven év múlva már az euró lesz a forint mellett a válaszadók fele (2018-ban), illetve harmada szerint (2020-ban), ugyanakkor a válaszadók mintegy hatoda – mindkét felmérésben – azt fogalmazta meg, hogy ötven év múlva egy kriptovaluta lehet a hivatalos pénznem. A két felmérés egyaránt azt mutatta, hogy a papírpénz és a pénzérme használatában húsz évre előretételezve a fiatalok túlnyomó többsége még hisz, ötvenéves távlatban azonban lényegesen kevesebben.

A fiatalok várakozásai szerint vásárlásainkra húsz év múlva túlnyomórészt az interneten keresztül kerül sor, de bizonyos dolgokat még boltokban vásárolunk majd meg. Ötvenéves időtávban növekedett a csak internetes vásárlást előrevetítő aránya. A két év különbséggel megvalósult lekérdezés ugyan mutatott eltérést, de a Covid-19 hatása nem mutatott szignifikáns összefüggést.

A fiatalok harmada vélekedett úgy 2018-ban, hogy húsz év múlva a hivatalos ügyeket főleg az interneten keresztül lehet majd intézni, de az idei felmérésünk során már 45%-uk vélekedett így, amit egyértelműen a Covid-19 hatásaként értékeltünk. Viszont a megkérdezettek 13%-a szerint soha nem valósul meg teljes mértékben az online ügyintézés.

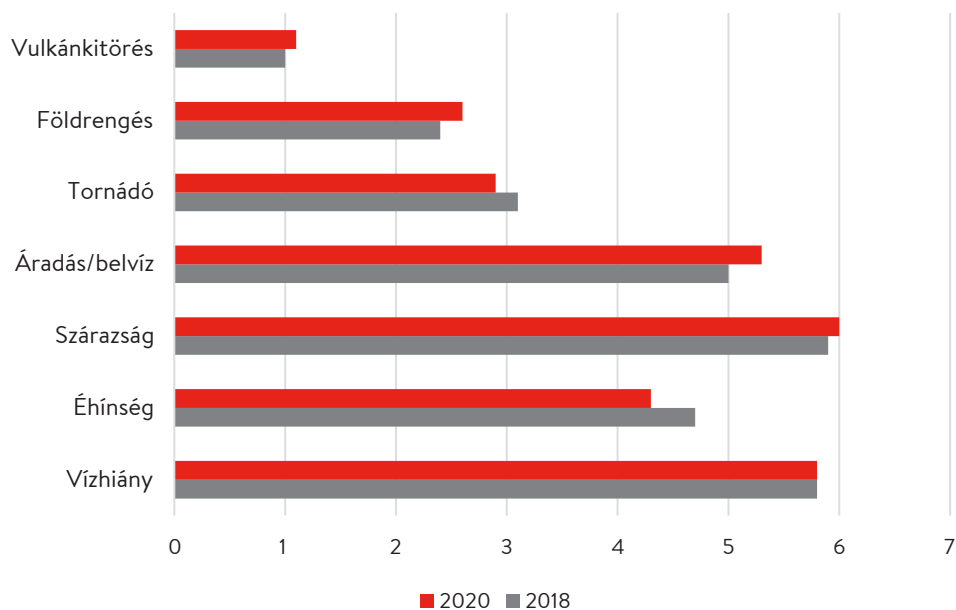
Konkrét kérdésünkre, hogy a megkérdezett fiatalok milyen veszélyeket látnak Magyarország jövőjére nézve, többen említették a Soros-tervet és a bevándorlást.

A környezeti állapot jövője

A környezettel kapcsolatban globális szintű és Magyarországra vonatkozó kérdések szerepeltek, többek között a megújuló energiaforrások, a természeti katasztrófák és az emberek környezettudatossága témájában.

A válaszadók 90%-a szerint a környezeti katasztrófák száma egyre emelkedni fog. A környezeti veszélyek ugyanazok lesznek húsz és ötven év múlva is, csak sokkal gyakoribbá válnak. Emellett számolni kell a biodiverzitás csökkenésével, amelyet még erősít az évszakok felboruló rendje, a virágzás utáni fagyok, a felhőszakadások és az azokat követő villámáradások.

Magyarországra nézve a legnagyobb környezeti veszélyforrásként a fiatalok leginkább az árvizeket és belvizeket nevezték meg, amelyeket a szárazság és a vízhiány követett. A fiatalok mintegy fele fél az éghajlatváltozás hatásaitól. A veszélyek között például a szennyezettséget, a hulladékot, a globális felmelegedést és az ökoszisztéma pusztulását említették. Magyarország erdővel borított területének nagysága a válaszadók többsége szerint csökkenni fog. Az éghajlatváltozástól való félelem 2018-hoz viszonyítva 5%-os növekedést mutatott 2020-ban.

2. ábra: A környezeti veszélyek rangsora a 2018. és a 2020. évi felmérés alapján

Forrás: saját szerkesztés

A környezeti fenyegetettség a környezettudatosság javulását is kiváltja, bár húsz évet előreugorva a fiataloknak még 30%-a meglehetősen szkeptikus e tekintetben, úgy vélik, automatikus javulás nem várható, viszont hosszabb időtávon 90%-uk környezettudatosabb társadalmat feltételez. Húszéves időtávban a szkeptikusok közel azonos arányban várnak romlást vagy stagnálást, ötvenéves időtávlatban a középiskolás korosztály kétharmada romlást vetített előre, az idősebb korosztály azonban optimistábbnak bizonyult.

Az energetika jövője

A válaszadók túlnyomó többsége azt gondolja, hogy hosszú távon, globális szinten a megújuló energiaforrásokból származó energia mennyisége nőni fog, ugyanakkor a megújuló részarányának 40%-os világméretű elérését illetően megoszlottak a vélemények (a válaszadók hatoda szerint ez ötvenéves távlatban reális).

A megkérdezettek túlnyomó többsége úgy gondolja, hogy Magyarországon a villamos energia előállítása terén húsz év múlva is az atomerőmű lesz a meghatározó, de emellett a napenergia is teret nyer. Ötvenéves időtávra előretekintve a fiatalok szerint az atomenergia súlya csökkenni fog, a napenergia szerepe lesz a legnagyobb, és mellette a fúziós energia jelentősége növekszik majd.

Az épületek fűtésére használt energiahordozókkal kapcsolatos válaszok alapján megállapítható, hogy a fiatalok húsz év múlva már az épületekre szerelt napelemekből származó energiát várják első helyen, a másodikon az erőművek által előállított energiát, és ezzel közel azonos mértékben a földgázt. Kisebb részarányt fog még képviselni szerintük a geotermikus energia hasznosítása. Ötvenéves távlatban egyértelműen a napelemek lesznek szerintük a meghatározók az épületek fűtésében, ezt követi majd a geotermikus energia. A földgáz szerepének visszaszorulását vetítik előre.

Az oktatás jövője

A fiatalok elsöprő többsége szerint húszéves időtávlatban az angol nyelv ismerete lesz a legfontosabb, a fiatalok közel tíz-tíz százaléka szerint ezt követi majd a mandarin (kínai) és az orosz nyelv. Ez a válasz összhangban van a legbefolyásosabb ország korábbi meghatározásával, amikor is az Amerikai Egyesült Államok mellett Kínát és Oroszországot jelölték meg. Ettől némileg eltért a tizennégy évesek vélekedése, akik a spanyol nyelvet tartották a második legfontosabbnak, a jelenleg is több mint egymilliárd spanyol ajkú miatt.

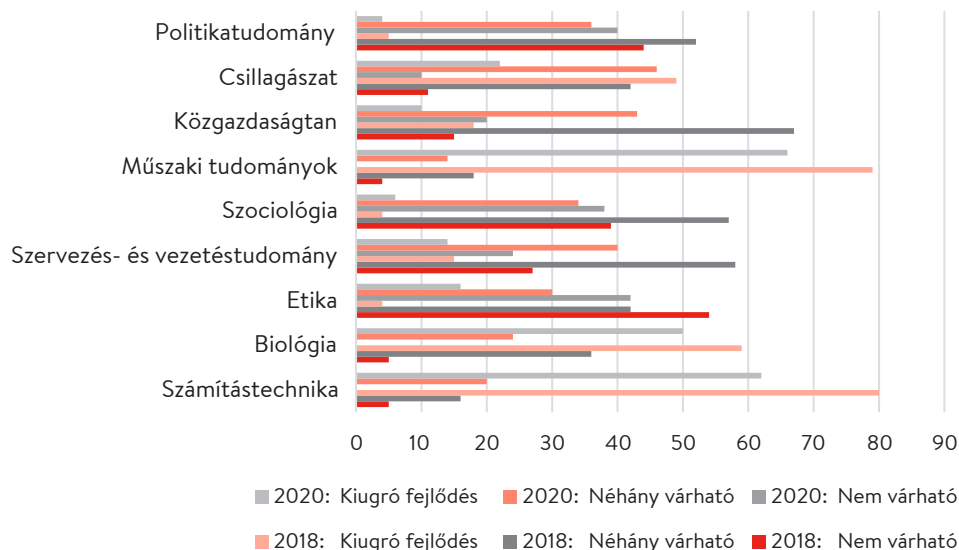
Az iskolába járást illetően a fiatalok húsz év múlva még nem várnak jelentős változást, de ötvenéves távlatban határozottan úgy vélekedtek, hogy a jelenleginél kevesebbet kell majd

iskolába járni. A brainstormingon rákérdezve az okokra a fiatalok szerint felgyorsul a fejlődés, kevesebb idő alatt lehet majd többet tanulni, a tananyagokból kiiktatják a felesleges ismereteket, és sok mindent kivált az otthon/akárhol megvalósuló tanulás. Ötven év múlva ma még nem ismert technológiai segédeszközökkel és módszerekkel kiegészítve, de megmarad a személyes tudásátadás is.

A tudomány és a technológia jövője

A témakör kérdései egyrészt a tudományok, a műszaki eszközök és a robottechnológia fejlődésére, másrészt a nyomtatott újságok, tankönyvek jövőbeli helyzetére vonatkoztak.

A tudományokban bekövetkező kiugró fejlődés a 2018-as felmérésünk szerint elsősorban a számítástechnika, a műszaki tudományok, a biológia és a csillagászat területén várható, 2020-ban viszont a műszaki tudomány és a számítástechnika mellett csak a biológiát sorolták ide. Ugyanakkor az etika és a politikatudomány területén nem várható előrelépés.

3. ábra: A tudományterületek fejlődése a 2018. és a 2020. évi felmérés alapján

Forrás: saját szerkesztés

A tudományterületeken bekövetkező fejlődés kihat a hétköznapokra, a tévécsatornák alakulására és a tévézési szokásokra. A válaszadók mindkét felmérésben a tévécsatornák

számának csökkenését várják. Ötven év múlva 30%-uk szerint a hagyományos tévécsatornák megszűnnek, és helyüket átveszik az internetes tartalomszolgáltatók. Ezzel összefüggésben a fiatalok szerint ötven év múlva a hagyományos mozik is megszűnnek, mert mindent akárhonnan látni lehet majd a virtuális világban.

A műszaki eszközök kezelése is teljesen megváltozik. A fiataloknak több mint a fele szerint ötven év múlva hangutasítással lehet majd irányítani a műszaki eszközök meghatározó hányadát, de már húsz év távlatában is mindkét felmérésben az egyharmaduk gondolja ezt. A döntő többség reálisnak tartja, hogy ötven év múlva minden eszközünket hangutasítással lehet majd irányítani.

A felméréseink eredménye szerint a jövőben a robottechnológia fogja uralni az életünket. A fiataloknak több mint a fele szerint húsz év múlva megjelennek az első olyan, komplex funkciókat ellátni tudó, nem emberszabású robotok, amelyek néhány összetettebb fizikai koordinációt igénylő területen képesek lesznek kiváltani az emberi munkát. Ötven év múlva a válaszadók ugyanilyen aránya szerint megjelennek az emberre hasonlító robotok, amelyek már összetett koordinációt és egyensúlyt igénylő fizikai munkakörökben is képesek lesznek kiváltani az emberi munkát.

Ötven év múlva a fiatalok többsége szerint eltűnnek a nyomtatott újságok. Nyomtatott tankönyvek ugyan – szintén a többségük szerint – ötven év múlva is lesznek, de kevesebb mint a negyedük gondolja azt, hogy tanulni is fognak belőlük. A ceruzák, a vezetékes telefonok és az optikai adathordozók eltűnését húszéves távlatban valószínűsítik. Az okostelefonok megmaradnak, de a válaszadók jelentős technológiai fejlődést várnak a teljesítményük és a funkcionalitásuk terén.

A kommunikáció is teljes mértékben átalakul a tudományos áttörés következtében. Ötven év múlva a fiatalok szerint a kommunikáció a hagyományos formák mellett hologramikus gondolatátvitellel, beépített chipekkel, az agyi ingereket felfogó szövegszerkesztővel és a gondolatainkat leíró Messenger-alkalmazással fog történni. A személyes kommunikáció is megmarad, bár túlnyomórészt valamilyen számítástechnikai eszközön keresztül fog zajlani a társalgás a virtuális térben. A fiatalok húszéves időtávlatban is teljesen elképzelhetőnek és kívánatosnak tartották, hogy mindent egy eszköz fedjen le, folyamatosan fenn legyünk az interneten, és ne is kelljen rácsatlakozni.

Az egészség, a család és a személyiség jövője

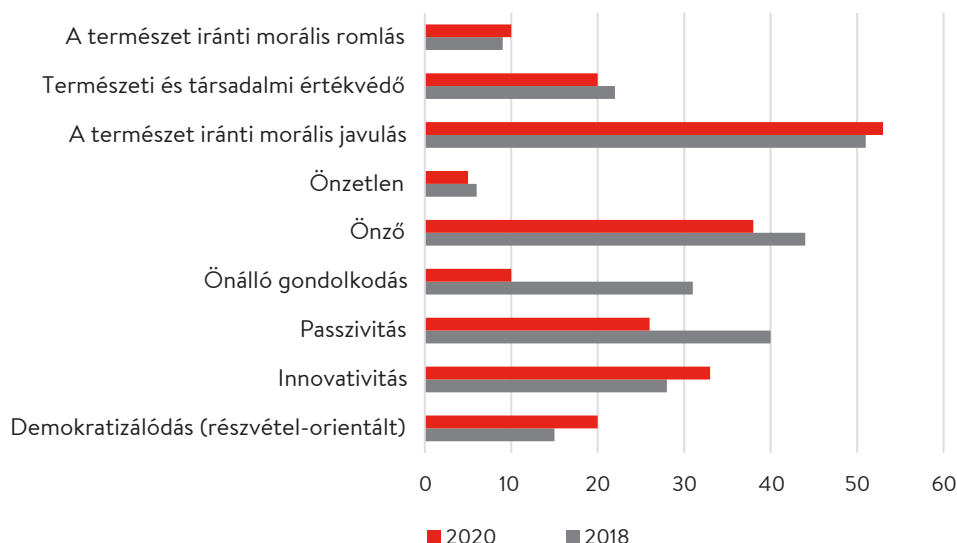
A magyarok születéskor várható élettartamára vonatkozó várakozások felméréséhez a válasz megkönnyítése érdekében megadtuk a jelenlegi élettartamokat, a várható élettartamot pedig sávosan tüntettük fel. A 17–18 évesek kivételével a válaszadók pesszimisták voltak,

mert a húsz évvel későbbi időszakra a legtöbben a férfiaknál hetven, a nőknél hetvenöt évet jelöltek meg, ami rosszabb adat a jelenleginél. A brainstormingon rákérdeztünk a pesszimizmus okaira. Többek szerint az egészségügy fejlődése elméletileg javíthatná a számokat, de a környezetszennyezés ellentétes irányba hat, s emiatt megkérdőjelezhető az elmúlt ötven évben tapasztalt pozitív tendencia fenntarthatósága a várható élettartam vonatkozásában.

A fiatalok kétharmada bízik abban, hogy a ma gyógyíthatatlan betegségek gyógyíthatósága már húszéves időhorizonton bekövetkezik. Ezzel egyidejűleg a válaszadóknak mintegy a fele véli úgy, hogy új világvjárvány jelenhet meg Magyarországon, és több mint a felük szerint jelenhet meg Magyarországon új, gyógyíthatatlan, halálos betegség.

A családok többségében a fiatalok 40%-a szerint egy gyermek, 41%-uk szerint két gyermek várható, de már jóval kisebb arányban vélekedtek három gyerek vállalásáról (15%). A gyermektelen családok aránya mindkét felmérésben és időtávon 5% alatti volt.

A természeti környezetért érzett felelősség javulását feltételezi a fiataloknak több mint a fele, ami javulás a korábbi felméréshez képest, de emellett 10% szerint morális romlás is előfordulhat. A legszembetűnőbb változás az önálló gondolkodás jelentős visszaesése, ami a jövőformálás szempontjából kedvezőtlen.

4. ábra: A személyiségjegyek változása a 2018. és a 2020. évi felmérés alapján

Forrás: saját szerkesztés

A munka világának jövője

A válaszadóknak több mint a fele szerint húsz év múlva a munkavégzés helye változatlanul a munkahely lesz. A heti munkaidő a válaszadók véleménye szerint húsz év múlva is átlagosan negyven óra lesz. A brainstormingon tapasztaltak alapján a fiatalok elsöprő többsége szeretné a négynapos munkahetet, de alig valaki tartja valószínűnek, hogy ez valaha megvalósul. A munkahelyi mobilitás vonatkozásában kifejezetten nem szeretnék a fiatalok, hogy a jövőben a főnökük a virtuális térben adjon nekik különböző utasításokat munkavégzésre, míg ők a hálószobában vagy a fürdőszobában tartózkodnak.

A foglalkozások tekintetében a válaszadók szerint jelentős változások várhatók. Több jelenlegi foglalkozás már húsz év múlva megszűnik. Ezek között lesz a bolti eladó, a postás, a portás, az ügyintéző és a taxisofőr. Nem lesz rájuk szükség, mert munkájukat felváltja az internetes kereskedelem, az online ügyintézés és a vezető nélküli robotautó. Teljes mértékben még egyik foglalkozás sem fog eltűnni, azonban az emberi munkaerő minimálisra csökkenhet más rutinszerű cselekvéseket igénylő munkakörökben is. A gépekkel kapcsolatos fóbia viszont késleltetheti ezt a folyamatot.

A fiatalok többsége ötvenéves távlatban végképp nem tudja, milyen munkakörben szeretne dolgozni, de már húsz évre előretekintve is bizonytalanok a várakozások. Ez összhangban van a korábbi jövőorientáltság-felmérésben tapasztaltakkal, hiszen a fiatalok közül sokan valószínűsíthetően olyan munkakörökben fognak dolgozni, amelyek ma még nem is léteznek.

A közlekedés jövője

A járművek üzemanyaga vonatkozásában a fiatalok közel kétharmada szerint húsz év múlva továbbra is benzin- és dízelüzemű lesz a gépjárművek többsége, ötvenéves távlatban azonban alig az egyharmaduk gondolja ezt. Az elektromos meghajtású autók kizárólagos térnyerésére húszéves távlatban a fiatalok tizede számít, ötven évre előretekintve azonban már a többség ezt gondolja.

A fiatalok elsöprő többsége szerint a technológia fejlődésével az önvezető autók a mindennapok részét fogják képezni ötven év múlva, húszéves távlatban azonban a válaszadóknak kevesebb mint a fele számít az önvezető autó vásárlásának lehetőségére. Általánosságban jelentkezik a fiatalokban az igény a közlekedés kényelmesebbé és gyorsabbá válására.

A személyes élettel kapcsolatos várakozások

Az e körben szereplő kérdések arra terjedtek ki, hogy miként élhetnek várakozásaik szerint a fiatalok, mi lesz a legfontosabb az életükben, hogyan töltik a szabadidejüket. A kérdések időhorizontja húsz évre terjedt ki.

Ez évi felmérésünk is megerősítette, hogy a válaszadó fiatalok életében a család és a szabadidő okos eltöltése központi helyet foglal el. A válaszadók 86%-ának életében a család, 14%-ában a karrier a legfontosabb húszéves időhorizonton, és ezek mellett fontos a szabadidő aktív eltöltése is. A fiatalok ötöde külföldön képzei el az életét a jobb megélhetés, a megfelelő foglalkozás és a szakmai előmenetel érdekében.

A szegények és gazdagok közötti különbség témakörét érintve a fiatalok vélekedése szerint a gazdagabbak még gazdagabbak, a szegények még szegényebbek lesznek. Ennek következményeként Magyarországon erősödhet a megélhetési bűnözés, világszinten pedig a terrorizmus.

Következtetések

Az empirikus eredmények alapján megállapítható, hogy a fiatalok jövővel kapcsolatos várakozásai a változásokat illetően nagyjából kedvezőnek mondhatók. Személyes életükben a család lesz a legfontosabb, s a válaszadók többsége az életét Magyarországon képzei el.

Megállapítható, hogy a fiatalok meglepően pontos és reális előrejelzéseket tudtak adni globális tendenciákra, ami a világpolitikai erőterre, a világgazdasági súlyponteltolódásra, a globális népesség alakulására, a legnépesebb városokra, a környezeti állapot jövőjére, a technológiai fejlődésre, valamint a világot fenyegető veszélyekre vonatkozó várakozásaikban egyaránt megmutatkozott.

A jövőorientáltság-vizsgálatban adott válaszok alapján a fiatalok reálisan gondolkodnak Magyarország gazdasági és demográfiai helyzetéről. Húsz- és ötvenéves időtávban az átlagéletkor növekedése mellett a népességszám visszaesésével számolnak. Nem gondolják, hogy a házasságkötések száma megnő, viszont a két évvel korábbi felméréshez képest inkább kétygyerekes családban gondolkodnak (akkor a megkérdezettek közel fele egygyermekes családokat várt). A hazai gazdaság teljesítménye és az életszínvonal tekintetében legtöbben a közép-európai országok színvonalához való felzárkózást tartják valószínűnek. Húsz év múlva a válaszadók többsége szerint még forinttal fogunk fizetni. Egy részük úgy véli, az emberek környezettudatossága hosszabb távon javul, az egyre nagyobb számú és erejű természeti katasztrófák hatására. A személyiségjegyekben viszont az önző és passzív jegyek erősödnek.

Várakozásunkkal ellentétben a Covid-19 nem okozott jövősokkot a fiatalokban. A világról kialakult képüket szinte egyáltalán nem befolyásolta a pandémiás helyzet, ami különösen meglepő a kommunikáció, az oktatás, az ügyintézés, a vásárlási szokások tekintetében, hiszen már eddig is erőteljes elmozdulás történt a virtuális világ irányába. A fiatalok most is jelentős változásokat vetítenek előre a műszaki eszközök, a robottechnológia, a kommunikáció, az oktatás, a közlekedés, a vásárlási szokások, a hivatalos ügyintézés és a munka terén. A megújuló energiaforrások egyértelmű növekedésére számítanak, de az atomerőművek jelenlétét hosszú távon is valószínűnek tartják. Ötvenéves távlatban szerintük magától értetődő lesz az önvezető, elektromos meghajtású autó, illetve jármű. Ehhez kapcsolódik, hogy megszűnnek a járművek vezetését biztosító foglalkozások. A fiatalok optimisták a tekintetben, hogy a tudomány fejlődése lehetővé teszi a ma még gyógyíthatatlan betegségek leküzdését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BERNSCHÜTZ MÁRIA – DÖRNYEI KRISZTINA – NOVÁKY ERZSÉBET (2016): Mit várnak a fiatalok 2025-től?, *Opus et Educatio*, 3. évfolyam, 2016/4., 379–389.
- BREMMER, IAN (2020): *Covid-19 has shown that our geopolitical system is broken*, 2020. 04. 07., <https://www.businesslive.co.za/bd/opinion/2020-04-07-ian-bremmer-covid-19-has-shown-that-our-geopolitical-system-is-broken> (letöltve: 2020. 09. 13.).
- DELOITTE (2020): *The Deloitte Global Millennial Survey 2020*, 2020. 06. 26., <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/about-deloitte/articles/millennialsurvey.html> (letöltve: 2020. 09. 16.).
- DÖRNYEI KRISZTINA – NAGY GÁBOR (2010a): Hazai felsőoktatásban részt vevők vélekedése 2025-ről, in NOVÁKY ERZSÉBET (szerk.): *Magyarország 2025 – Tanulmánykötet a Magyarország 2025 című akadémiai kutatás alapján*, Budapest, Gazdasági és Szociális Tanács, 446–470.
- DÖRNYEI KRISZTINA – NAGY GÁBOR (2010b): Hazai középiskolások vélekedése 2025-ről, in NOVÁKY ERZSÉBET (szerk.): *Magyarország 2025 – Tanulmánykötet a Magyarország 2025 című akadémiai kutatás alapján*, Budapest, Gazdasági és Szociális Tanács, 423–445.
- GÁL JOLÁN – TÓTHNÉ SZITA KLÁRA – TÓTH ATILÁNÉ (2010): Négy egyetem, illetve főiskola hallgatóinak véleménye a jövőről, in NOVÁKY ERZSÉBET (szerk.): *Magyarország 2025 – Tanulmánykötet a Magyarország 2025 című akadémiai kutatás alapján*, Budapest, Gazdasági és Szociális Tanács, 471–475.
- HIDEG ÉVA – NOVÁKY ERZSÉBET (1998): A jövőhöz való viszonyunk: jövőorientáltság vizsgálat, *Magyar Tudomány*, 159. évfolyam, 1998/1., 3–17.
- HIDEG ÉVA – NOVÁKY ERZSÉBET (2002): The future orientation of Hungarian youth in the years of the transformation, in GIDLEY, JENNIFER – INAYATULLAH, SOHAIL (szerk.): *Youth Futures – Comparative Research and Transformative Visions*, Westport–Connecticut–London, Praeger Publishers, 123–129.
- HIDEG ÉVA – NOVÁKY ERZSÉBET (2008): A jövőhöz való viszony és változása Magyarországon, *Magyar Tudomány*, 169. évfolyam, 2008/9., 1125–1135.

- HIDEG ÉVA – KAPPÉTER ISTVÁN – NOVÁKY ERZSÉBET (1994): Future orientation in the Hungarian society at the present time, *Society and Economy*, 16. évfolyam, 1994/1, 55–61.
- ILO (2020): *Youth & Covid-19 – Impacts on jobs, education, rights and mental well-being*, 2020. 08. 11., https://www.ilo.org/global/topics/youth-employment/publications/WCMS_753026/lang-en/index.htm (letöltve: 2020. 09. 13.).
- IMF (2020): How will the world be different after Covid-19?, *Finance & Development*, 57. évfolyam, 2020/2., 26–29.
- OECD (2020): *OECD Policy Responses to Coronavirus (Covid-19) – Strategic foresight for the Covid-19 crisis and beyond – Using futures thinking to design better public policies*, 2020. 06. 10., <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/strategic-foresight-for-the-covid-19-crisis-and-beyond-using-futures-thinking-to-design-better-public-policies-c3448fa5> (letöltve: 2020. 09. 15.).
- STUCKI, MAX (2020): *Covid-19 – The World after*, 2020. 03. 20., <https://www.futuresplatform.com/blog/covid-19-world-after> (letöltve: 2020. 09. 13.).
- SZABÓ-TÓTH KINGA (2020): A járványhelyzet értelmezési sémái, in SZABÓ-TÓTH KINGA – SZEPESY PÉTER (szerk.): *Láttelet a járványhelyzetről (Szellem és Tudomány, 2020/2.)*, Miskolc, ME-BTK Alkalmazott Társadalomtudományi Intézet, 7–46.
- TÓTHNÉ SZITA KLÁRA – GÁL JOLÁN – KRISTÓF TAMÁS (2019): Hogyan látják a hazai fiatalok a távlati jövőt?, *Opus et Educatio*, 6. évfolyam, 2019/2., 170–183.

ÁBRAJEGYZÉK

- 1. ábra: A világra leselkedő legnagyobb veszélyek a 2018. és a 2020. évi felmérés alapján. Forrás: saját szerkesztés
- 2. ábra: A környezeti veszélyek rangsora a 2018. és a 2020. évi felmérés alapján. Forrás: saját szerkesztés
- 3. ábra: A tudományterületek fejlődése a 2018. és a 2020. évi felmérés alapján. Forrás: saját szerkesztés
- 4. ábra: A személyiségjegyek változása a 2018. és a 2020. évi felmérés alapján. Forrás: saját szerkesztés

YOUNG PEOPLE ABOUT DISTANT FUTURES IN THE ERA OF COVID-19

Abstract

COVID-19 pandemic has corroborated young people's interest towards the future, accordingly, the IXth Section Scientific Committee on Statistics and Futures Research at Hungarian Academy of Sciences has explored again their thoughts, expectations, hopes and fears for the future in 2020.

Expectations of young people towards future are mostly favorable with regard to changes. Family is regarded as most important in their personal life; most of the respondents intends to live in Hungary.

Young people were able to formulate surprisingly exact and realistic forecasts to global tendencies, in particular to global political forces, changes of world economic powers, world population, most populous cities, future environmental status, technological developments and fears for the world. The respondents realistically think of the economic and demographic situation of Hungary.

In contrast to our expectations, COVID-19 has not caused future shock for young people. Their vision about the world has almost slightly been influenced by the pandemic, which seems to be utmost surprising in the fields of communication, education, administration and shopping customs already faced by a significant shift to the virtual world.

Keywords: future orientation, visioning, expectations of young people

Kristóf Tamás

A Budapesti Corvinus Egyetem Vállalkozásfejlesztési Intézetének egyetemi docense. 1999-től foglalkozik jövőkutatással. PhD-fokozatát 2009-ben szerezte a Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástani Doktori Iskolájában. 2017-től az MTA IX. Osztály Statisztikai és Jövőkutatói Tudományos Bizottságának tagja.

Tóthné Szita Klára

A Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézetének nyugdíjas professzora. 1989-től dolgozik a felsőoktatásban, 1995-ben lett a közgazdaságtudomány kandidátusa, 2008-ban habilitált. 1995-től vesz részt az MTA IX. Osztály Statisztikai és Jövőkutatói Tudományos Bizottságának és jogelődjeinek munkájában.

